

Venejärven henkikirjoista ja muista lähteistä käy ilmi, että 1800-luvun lopulla Venejärven kylässä asui yli 200 asukasta. I. K. Inhan ja K. F. Karjalaisen vierailun aikana kesällä 1894 kylän miljöötä ja asukkaita ikuistui myös ainutlaatuisiin valokuviin.

Venejärvi oli aikoinaan suuri kylä

TEKSTI: SARI MAARIT KARJALAINEN

Kansallisvalokuvaaja **I. K. Inha** teki vuonna 1894 laajan matkan eri puolille Vienan Karjalaa. Inha kuvasi seutuja, ihmisiä ja tapahtumia. Matkakumppaninaan hänellä oli kielitieteilijä **K. F. Karjalainen**, joka tutki *Kalevalassa* esiintyvien sanojen nykykäytäntöä Viennassa. Matkaoppaaksi ja Karjalaisen kielimestariksi palkattiin venejärveläinen **Varahvontta Lesonen**.

Vuoden 1897 Venejärven henkikirjoista ja muista lähteistä piirtyy kuva Inhan ja kumppaninsa näkemästä ja tallentamasta Venejärven kylästä ja sen asukkaista. Tietoja on koottu myös vanhoista valokuvista ja esimerkiksi viallaisia sukuja tutkineen **Laina Lahden** laatimasta Venejärven kyläkartasta. Se pohjautuu hänen Suomeen 1922 paenneen äitinsä **Maria Lahden** (o.s. **Lettni**) muistikuviiin.

Hökkälän aitan portailla seisoo hattupäinen Mihail Naumov Lesonen eli Mikko Lesonen, Nauman Niikko, edessään äitinsä Irina Ilarionova Lesonen. Tämän oikealla puolella seisoo Niikon vaimo Maria Ivanova Dorofjeva (Torvinen). Kuvan on ottanut Hökkälän aitan portailla Samuli Paulaharju vuonna 1915. KUVA: KSS/SAMPO-TIETOKANTA

Artikkelin
lyhyt versio:
KARJALAN HEIMO
11-12/2023
Löydät sen
[tästä linkistä](#)

Venejärven taloja Väinö Kaukosen kuvaamana vuonna 1943. Talot on nimennyt Sari Maarit Karjalainen. Suurimmat talot rannassa etualalla Hökkälä (vas.) ja Rotjola.

KUVA: MUSEOVIIRASTO, SUOMALAIS-UGRILAINEN KUVAKOKOELMA

Lisäksi arvokkaita tietolähteitä ovat olleet nimistöntutkija **Denis Kuzminin** keräämät tiedot sekä Venejärven kartta, jonka ovat laatineet **Anton Kraev, Alexander Lesonen** ja **Riitta Nykänen** vuonna 2004. [Linkki karttaan](#)

Henkikirjojen mukaan Venejärven keskuskylässä oli tuolloin 27 taloa, ja niissä asui 208 henkeä. Huuttoreita olivat Lapukka, Suolahti ja Venehkoski, joissa taloja oli yhteensä viisi. Huuttoreiden asukkaat mukaan lukien koko kylän asukasmäärä oli 245 henkeä. Kaikki kylän asukkaat olivat karjalankielisiä.

Valtaosa Venejärven asukkaista siirrettiin kylän likvidoinnin jälkeen ensin Ponkalahteen ja sitten sen hävittämisen myötä Vuokkiniemelle. Nykyisin Venejärvellä asustaa vakituisesti vain **Santeri Lesonen** vaimonsa **Ninan** kanssa.

Vuoden 1897 Venejärven henkikirjoista saa tietoja kylän taloista, asukkaista sekä heidän ammateistaan ja elinkeinoistaan.

Loasari Lesosen talo – tukinajoa ja laukkukauppaa

Omassa talossaan asui tuolloin 57-vuotias **Aleksei Lazarev Lesonen** vaimonsa **Marian**

sekä viiden poikansa kanssa. Isäntä elätti perheensä tukkien kaadolla ja tukinajolla, parikymppiset poikansa **Jefim** ja **Afanasi** olivat laukkukauppaita Suomessa.

Talo sijaitsi Venejärven Vitsaniemessä, ja niinpä häntä kutsuttiinkin **Vitsaniemen Olekseiksi**. Hänen isänsä Loasari (Ilarion eli Lazaar) – **Ontippaini Loasari** oli aikoinaan kova karhunkaataja ja loitsujen taitaja.

Santeri Lesonen Venejärvellä remontoimansa Vihtooran talon edustalla vuonna 2019.

KUVA: VITALI NIKULIN

Ruisukon Riion talo – rahdinajoa ja majoitustoimintaa

Huhtiniemessä asui Huhtiniemen Riiksi kutsuttu 54-vuotias **Grigori Vasiljev Lesonen** vaimonsa **Irinan** sekä kolmen poikansa ja yhden tyttärensä kanssa. Talo sijaitsi Latvajärveen menevän tien suussa, ja se oli kyhätty kokoon kotitalon aitoista. Nimitys Ruisukon Riiko liittyy jo edesmenneen sukututkija **Raija Lesosen** mukaan Kainuussa tapahtuneisiin ruiskuhilasvarkauksiin.

Yhteensä talossa asui yhdeksän henkeä. Talossa ilmeisesti harjoitettiin pienimuotoista majoitustoimintaa. Matkalaisia henkikirjoitusta laadittaessa olivat **Saveli Korkkonen** Vuonnisesta, **Vasili Tiilikainen** Jyvälahdesta sekä **Trifon Vasiljev** ilmeisesti Uhtuan kunnasta Alajärveltä. He kaikki olivat laukkukauppiaina Suomessa.

Pääasiallisesti perhe eli isännän rahdinajolla, myös poika, 20-vuotias **Feodor** oli mukana. Reitit suuntautuivat Ouluun, Kajaaniin ja Vienan Kemiin. Lisäksi Riiko toimi kylässä ensimmäisenä metsänvartijana poikansa **Andrein** eli Njäppy-Ontrein kanssa. Perheellä oli koko kylän ainoa poro, jonka karhu söi eräänä kesänä saareissa. Isännällä oli myös kolttunan (tietäjän) taitoja.

Näppylän talo – kisapirtti

Näppylän talossa asui Riiko Lesosen veli, 45-vuotias **Ivan Vasiljev Lesonen**, 45-vuotiaan vaimonsa **Fevronian** kanssa. Fevronian kerrotaan olleen liikuntakyvytön. Näppylän talo oli talvella kisapirttinä. Heidän kanssaan asuivat myös heidän kolme poikaansa ja kaksi tyttärtään. Isäntä elätti perheensä maanviljelyllä sekä laukkukaupalla Suomessa.

Iknatan talo

Venejärven Parkkilammen rannalla oli Iknatan talo, jota asutti 65-vuotias **Ignat Fedorov Lesonen**. Parkkilampi on saanut nimensä siitä, että lammessa liotettiin parkittavia vuotia. Ignat

Vihtooran Lesosen talo vasemmalla vuonna 1894.

KUVA: I. K. INHA, MUSEOVIRASTO, SUOMALAIS-UGRILAINEN KUVAKOKOELMA

Vihtooran talo Mauno Liljan kuvaamana 1993.

asusteli talossaan puolisonsa, Vuokkiniemeltä kotoisin olevan **Tatjana o.s. Titovan** sekä ainoan poikansa **Ivanin** ja tämän vaimon, samasta kylästä olleen **Hökän Katin**, sekä lastenlastensa kanssa. Kasakkana talossa oli Vuonnisesta kotoisin ollut 21-vuotias **Ossippa Mikitänpoika Lettijev**. Ossippa sitten vuonna 1901 avioitui venejärveläisen **Irina Lesosen** kanssa, joka oli lähtöisin **Konstantin Lesosen** talosta.

Vihtooran talo – Lesosten nykyäänkin asuttama

Kuuluisin talo Venejärvellä on **Vihtooran Lesosen** talo, joka edelleenkin on asuin-

käytössä Santeri ja Nina Lesosella. Talo on rakennettu vuonna 1893. Santeri ja Nina remontoivat sen itselleen asuinkäyttöön, kun Santeri luopui Vuokkiniemen kyläpäällikön tehtävästä vuonna 1991.

Vuonna 1897 talossa asui 47-vuotias **Viktor Matfejev Lesonen** eli Vihtoori Lesonen. Hänet I. K. Inha kuvasi matkallaan, ja kuva koristaa nykyisin Santerin ja Ninan pirttiä. Vihtooran perheeseen kuului 35-vuotias vaimo, joka oli pirttilahtelaisen suuren tietäjän **Miikkula Kallion** tytär **Fedosia**, sekä kaksi tytärtä ja kaksi poikaa. Myös Vihtooran äiti, 78-vuotias **Irina** asui heidän kanssaan.

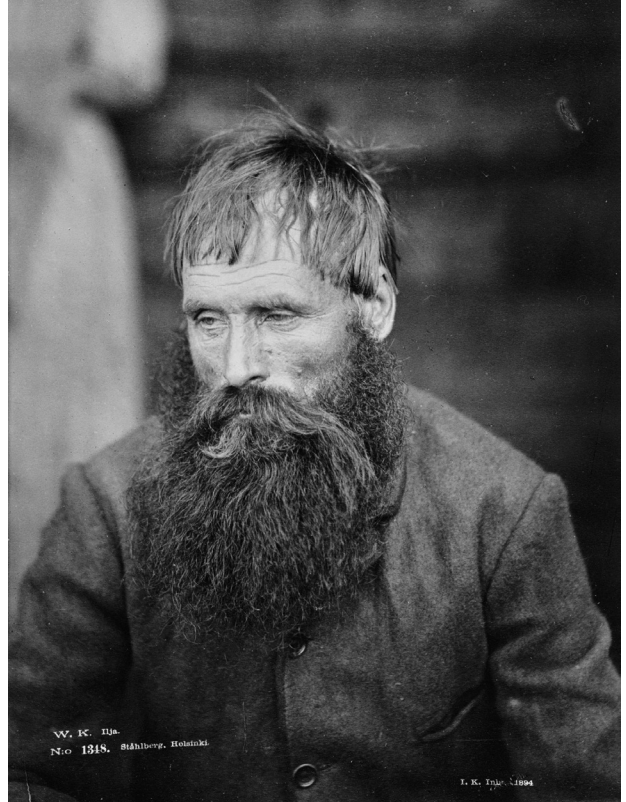
Vihtoori elätti perhettään pienimuotoisella maanviljelyllä ja tukinajolla. Talossa kasakkana oli tuolloin uhtualaisen opettajan **Matti Pirhosen** isä **likka Pirhonen**, joka oli kotoisin Suomesta Suomussalmelta.

Kusti Karjalainen tapasi myös Vihtooran vuonna 1894 ja tallensi häneltä 1483 säettä. Myöhemmin selvisi, että Vihtoori oli opetellut ne ulkoa *Kalevalasta*. Mies ei edes osannut lukea.

Perheelle oli sattunut suuri vahinko, kun karhu oli raadellut ainoat lehmät ja repinyt hevosen. Tästä isäntä oli ollut surun murtama, ei ollut välittänyt kenestäkään, istunut vain hiljaa sanomatta mitään. Tokihan hän hieman innostui Karjalaisen ja Inhan tulosta ja saattoi siten laulaa Karjalaiselle.

Pitkinä talvi-iltoina Vihtooran Matti-isän luokse kokoontui illanistujia, ja hän pärevalkean ääressä verkkoa kutoessaan lauloi. Illanistujilla saattoi olla mukanaan sukanneulonta, kuosali värttinöineen tai verkonkudonta. Samalla arvuuteltiin arvoituksia ja kerrottiin satuja.

Kun suuret hallavuodet tulivat, Matin perhe oli pakotettu lähtemään Vienanmeren rannalle elantoa hankkimaan. He kävivät myös Muurmannin rannalla kalastamassa. Siitä saivat palkkaakin, joka juuri ja juuri riitti elämiseen, eikä tarvinnut kerjätä. Kun aika oli parempi, perhe palasi takaisin rakkaaseen kotikyläänsä. Talo oli sillä aikaa mennyt huonoon kuntoon, mutta isäntä Matti ja poikansa Vihtoori ryhtyivät ah-

Vihtoori Lesonen I. K. Inhan kuvaamana Venejärvellä kesällä 1894.

KUVA: MUSEOVIRASTO, SUOMALAIS-UGRILAINEN KUVAKOKOELMA

Aleksanteri Lesosen perhe asui Vihtooran talossa 1960- tai 1970-luvulla.

KUVA: SARI KARJALAISEN ARKISTO

kerasti kotitilaa parantamaan. Maanviljelys ei kuitenkaan tuottanut tarpeeksi, ja sen vuoksi Vihtooran piti lähteä laukkukaupalle Suomeen raskas kantamus selässään.

Kun tukkiliikkeet tulivat Vienan Karjalaan, Vihtoori jätti laukkukaupan ja siirtyi tukinajoon, mitä työtä tekikin kymmenkunta vuotta. Sen jälkeen hän vielä lähti laukkukaupalle Suomeen. Kotona ollessaan hän elätti perhettä metsästäen oravia, lintuja ja kaikenlaista muuta metsän riistaa. Hänen kerrotaan kaataneen jopa kymmenkunta karhua.

Nauman talo

Hökkälän ja Rotjolan naapurissa oli Nauman talo. Siinä eli 50-vuotias **Nauma Jegorov Lesosen** ja tämän vaimon **Irina Loasari**, Lesosen tytär Venehjärvestä. Nauma oli *semmoni ujoni, se metsässä piilekseli parahittoan*. Nauman ja Irinan kanssa talossa asuivat heidän viisi poikaansa sekä vanhimman pojan vaimo ja heidän poikansa. Irina oli Nauman toinen vaimo, ensimmäinen vaimo oli **Tatjana, Timo Lesosen** tytär Venehjärvestä. Heille syntyi yksi lapsi, **Agrippina**, joka kuoli vain viisivuotiaana isorokkoon.

Rotjolan talo – karkotetun tietäjä-Outin koti

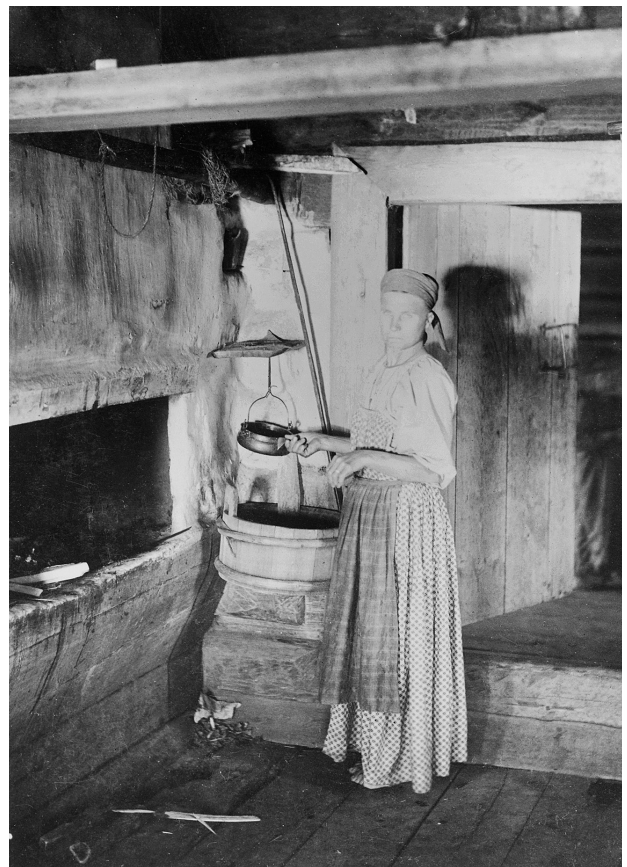
Rotjolan talo oli Nauman naapurissa. Talon paikalla on nyt oulunsalolaisen **Veikko Lesosen** rakentama majatalo, ja sitäkin kutsutaan edelleen Rotjolaksi. Vanhan Rotjolan on perustanut aikoinaan nykyisin Vihtooran talossa asuvan Santeri Lesosen isänisänisänisä **Rodion Semenov Lesonen**.

73-vuotias Rodion eli Rotjo, josta talo nimensäkin sai, asui tuolloin talossaan vaimonsa, Latvajärveltä kotoisin olleen Karhun tyttären **Agrippinan** kanssa sekä poikansa ja kahden tyttärensä kanssa. Nuorin poika **Ivan** oli sotilana, ja Rotjo harjoitti pienimuotoista maanviljelyä. Vanhin poika **Pavel** rakensi naapuriin oman talon. Kun Rotjo ja **Irina** kuolivat, taloon jäi asumaan vain kaksi tyttöä. Heidän tyttäristään kuuluisin oli **Rotjon Outi**, jolla oli romani miehenä. Outi oli melkoinen tietäjä. Outi miehineen ajettiin pois kylästä, sillä kyläläiset eivät suvainneet romania.

Puavilan talo

Rotjolan läheisyyteen rakensi oman talonsa Rodionin poika **Pavel Rodionov Lesonen**, joka oli henkikirjoituksen aikaan 39 vuotta. Pavel asui siinä vaimonsa, 39-vuotiaan, Latvajärven Vasonvaarasta kotoisin olleen Karhun tyttären, **Agafian** sekä kolmen poikansa ja yhden tyttärensä kanssa. Heidän poikansa **Ivan (Kal-**

livolahden livana) on vuonna 1912 syntyneen **Aleksandr (Aleksanteri) Lesosen** isä. Aleksandr oli partisaani ja liikkunut Suomen puolella. Aiemmin mainitun Vihtooran pojan livanan tytär **Anni** oli Aleksanterin ensimmäinen vaimo. Hän kuoli pommituksessa vuonna 1941. Sitten Aleksanteri otti vaimokseen **Timosen Joukin** Pistojärven kunnan Kantoniemestä. Aleksanteri oli perheen nuorin lapsi, ja hänen isästään kerrotaan, että tämä haavoittui luodin osumasta päähän 1918–1920 käydyissä Vuokkiniemen taisteluissa. Tarinan mukaan hän käveli jatkosodan alussa Uhtualle Venehjärveltä.

Hökän naini käsastialla kesällä 1894.

KUVA: I. K. INHA, MUSEOVIRASTO, SUOMALAIS-UGRILAINEN KUVAKOKOELMA

Hökkälä – Hökkä-Petrin pojan talo

Hökkälän talo on nykyisin edelleen entisellä paikallaan, luultavasti se kuitenkin on aikoinaan ollut kooltaan suurempi. Se kerrotaan rakennetun vuonna 1805, mutta

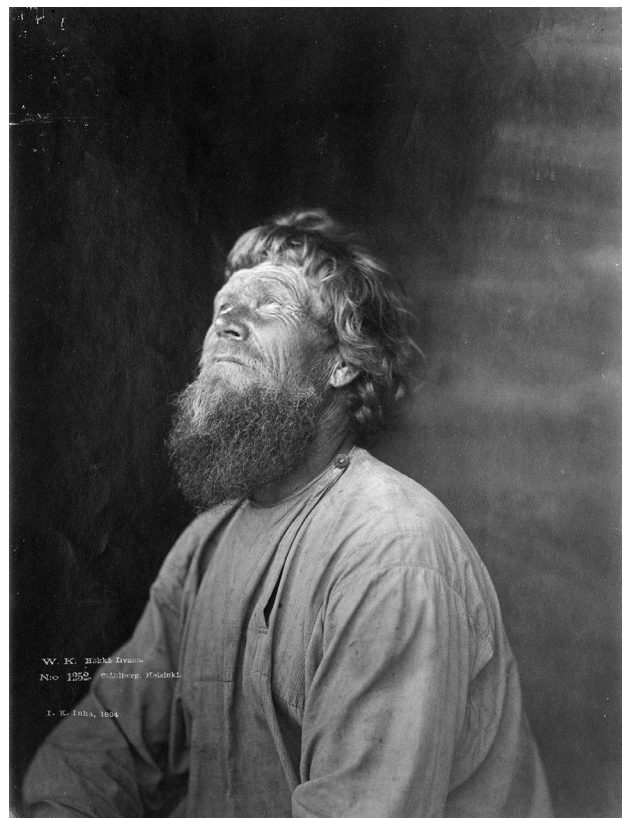

Kuvassa vasemmalta Nauman talo, Rotjolan talo ja Hökkälän talo vuonna 1943. KUVA: VÄINÖ KAUKONEN

samalla paikalla on oletettavasti ollut jo aiemmin saman perheen vanhempi rakennus. Siinä ovat aikoinaan asuneet ensimmäiset kylään tulleet Lesoset, mukaan lukien oma esi-isäni **Kontratta Lesonen**. Talon ilmeisesti rakensi uudelleen **Miitrei Lesonen**, jos rakennusvuosi on 1805. Miitrein isänisä oli **Hökkä (Fokas) Lesonen**, joka on antanut nimensä talolle. I. K. Inha ja K. F. Karjalainen majoittuivat matkallaan tässä talossa.

Talossa asui 58-vuotias **Ivan (Iivana) Petrov Lesonen**, Inhan 1894 kuvaama Hökkä-Petrin poika. Iivanan ensimmäinen vaimo oli **Agafia**, jonka kanssa hän sai kahdeksan lasta. Toinen vaimo oli **Stepanida** (kutsumanimeltään **Stepanie**), Hökän vaimo, kuulun **Jamani Puavilan** tytär Uhtualta. He avioituivat 1891. Heidän kanssaan asui myös Iivanan 39-vuotias sisar **Irina** sekä Iivanan ensimmäisen avioliiton lapset, **Ivan, Jegor, Jevgenia** sekä Stepanien ja Iivanan tytär **Sofia** eli **Hökkö-Sohja**.

Välillä talossa asusteli myös Stepanien 25-vuotias sisar **Jelena**. Majoittujia oli Kantalahdesta **Kalina** ja **Nikolai Harlantsev**, **Afanasi Nargujev**, **Anissim Popov**, **Jevdokija Popov**, **Kondrat Melentjev**, **Ivan Melentjev**, **Andrei Melentjev**. Suurin osa heistä toimi rahdinajossa – ilmeisesti tukinajossa. Sillä Ivan itsekkin perhettään elätti.

I. K. Inhan taituruus henkilökuvaajana loistaa hänen otoksessaan Hökkä-Iivanasta (1894).

KUVA: I. K. INHA, MUSEOVIRASTO, SUOMALAIS-UGRILAINEN KUVAKOKOELMA

Hökkä-Petriltä eli Miitrein Petriltä on runonkerääjä **A. A. Borenius** vuonna 1871 saanut runsaasti runoja. Kerääjä itse on kuvannut, että mies oli seutukunnan etevim-

piä loitsijoita **Onuhrie Lesosen** kanssa, isokokoinen ja kaunis mies. Kaikki loitsut ja runot hän oli oppinut isältään Miitreiltä. Muutoin hän harrasti karhunkaatoa ja kaskesi sekä kalasti. Lisäksi hän kävi paljon ulkokylissä *patvaskana* ja tietäjänä. Luonteeltaan hän oli kiivas, kuten tietäjät useinkin olivat. Tämän vuoksi hänelle sattui usein erinäisiä kiistoja virkaveljien kanssa. Borenius sai häneltä pitkän omaperäisen runon, jossa *Vipusessa käynti, Venepuun etsintä* ja *Sammon ryöstö* yhtenivät dramaattiseksi kokonaisuudeksi.

Akimalan talo

Akimalan talossa asui **Akim Vasiljev Lesosen** leski, 62-vuotias **Jevdokija Silina Lesonen** o.s. **Lipponen**. Akim-isäntä oli kuollut jo 1876. Raija Lesosen mukaan tämä talo olisi voinut sijaita Venehjärven länsiosassa Sammallahdessa. Leski viljeli pienimuotoisesti maata. Hän asui talossaan kahden tyttärensä ja yhden poikansa kanssa. Kasakkana talossa oli keynäsjärveläinen **Gavril Kasjanov**.

Lisäksi talossa asui Oulun läänistä kotoisin ollut 70-vuotias **Anna Perttuni**. Hänen tehtävänään oli ottaa vastaan majataloon tulevat vieraat, ilmeisesti hän otti vastaan juuri Hökkälään majoittuvat. Myös leskiemännän veljenpoika **Taras Nikiforova Lipponen** Mölköstä asui siellä, hänkin työskenteli tukinajossa.

Lammin Matin talo

Akimalan vieressä sijaitsi **Lammin Matin** talo. Tässäkin talossa asui leskiemäntä, 67-vuotias **Jelena Matfejeva Lesonen**, omaa sukua **Perttunen**, lähtöisin Latvajärvestä. Isäntä **Ivan Vasiljev Lesonen** oli tuolloin jo kuollut. He olivat avioituneet vuonna 1855. Lesken kanssa talossa asuivat tyttäret **Jevdokija** ja **Maria**. Lisäksi talossa asui livanan kolmannen serkun **Ignatan** tytär **Akulina** aviottomine lapsineen. He viljelivät pienimuotoisesti maata.

Lammin Matin talon viereisen talon nimi ei ole tiedossa. Talon omistaja oli aiemmin mainitun Loasari Lesosen toiseksi vanhin poika

Hökkälän kattoa korjataan 2010-luvun alkupuolella. KUVA: TERO PALDANIUS

49-vuotias **Ivan Lazarev Lesonen**. Hänen vaimonsa oli 42-vuotias **Agafia**. Pariskunta oli lapseton. Agafian kuoltua Ivan avioitui **Darja Karhun** kanssa ja he saivat **Larissa**-tyttären, mutta pienokainen kuoli viiden kuukauden vanhana 1884. Iivanan ja Agafian kanssa talossa asui myös Saarijärveltä kotoisin ollut 35-vuotias **Varvara Saavin**.

Hilipän talo

42-vuotias **Filipp** (eli **Hilippä**) **Terentjev Lesonen** oli jäänyt asumaan perheen kotitaloon. Isänsä **Terentei** oli syntynyt Ylä-Lapukassa, ollut hyvä laulaja ja työmies. Hänen ensimmäisen vaimonsa oli **Agafia**, jonka kanssa hän sai kolme lasta. Toisen vaimonsa **Maria Dorofjevan** kanssa Terentei sai myös kolme lasta.

Filipp oli ensimmäisen vaimon poika. Hänen vaimonsa oli venehjärveläinen **Anna Lipponen**. He asuivat talossaan kolmen poikansa sekä kolmen tyttärensä kanssa. Isäntä elätti perhettään myös tukinajolla.

Varahvontan, Inhan ja Karjalaisen opastajan talo

Filippin naapurissa asui hänen veljensä **Varahvontta** eli 49-vuotias **Feropot** **Terentjev Lesonen**, myös Tero Lesosen ensimmäisen vaimon Agafian lapsi. Hän avioitui vuonna 1874 venehjärveläisen **Ksenja Jegorova**

K. F. Karjalainen ja Varahvontta Lesonen virittävät pyssyjä karhun haaskalle kesällä 1894.

KUVA: I. K. INHA, MUSEOVIRASTO, SUOMALAIS-UGRILAINEN KUVAKOKOELMA

Lesosen kanssa. He saivat kolme lasta, mutta vain yksi varttui aikuiseksi, tytär **Maria**. Aikanaan Maria avioitui **Vitsaniemen Olekse**in pojan **Vasilin** kanssa, ja he saivat neljä lasta. Heidän tyttärensä avioitui venejärveläisen **Vit-sajärven Miihkalin** pojan **Timo Lesosen** kanssa, josta tunnettu elokuvantekijä **Lasse Naukarinen** on tehnyt tv-dokumentin *Koiran polkuja* (1995).

Varahvontan talo oli todella köyhä ja huonosti rakennettu, tasakattoinen rötiskö. Talossa oli viilu jäänyt salvaamatta ja pirtin permanto keskentekoiseksi. Varahvontta viljeli maataan hyvin leväperäisesti, eikä hän siinä onnistunut, köyhyys riivasi perhettä jatkuvasti.

Varahvontta toimi vuonna 1894 Inhan ja Karjalaisen oppaana heidän Vienaan suuntautuneella matkallaan ja Karjalaisen kielimestarina. Tämä köyhyyden ja puutteen rasittama karjalaisukko oli sulkeutunut, mutta hän virkistyi saadessaan työstään korvausta ja sosiaalista arvonnousua.

Varahvontan nuorin veli **Fedot** eli **Hotatta** asui samassa mökissä. Hotatta oli karhunkaataja ja taikojen tekijä. Myöhemmin hän meni kotivävyksi Niskajärveen **Hilatan** taloon avioiduttuaan niskajärveläisen **Iro Hilatantyttö Pertusen** kanssa. Iro Pertusen suku oli aikoinaan muuttanut Suomesta Kivijärvelle. Hotatta oli

Inha kuvasi Varahvontan mökin kesällä 1894.

KUVA: MUSEOVIRASTO, SUOMALAIS-UGRILAINEN KUVAKOKOELMA

Varahvontan talon paikka Venejärvellä vuonna 2015. KUVA: SARI MAARIT KARJALAINEN

Raija Lesosen isän **Aleksein** isänisä. Tämä kuoli evakkomatalla Arkangelissa vuonna 1941.

Nykyään Varahvontan mökin paikalla Venejärvellä kasvaa vain pajukko ja muutama horsma.

Kaurolan talo vuonna 1994. Tällä paikalla on nyt Sulo Lesosen talo. KUVA: MAUNO LILJA

LIPPOSET TULIVAT VUOKKINIEMESTÄ

Lipposten sukukunnalle kuuluvat Kaurolan talot ovat luultavasti sijainneet Ontipanlammen lähellä, Miikkulanrinteellä.

Yhdessä Kaurolan talossa asui 39-vuotias **Ilarion Ivanov Lipponen**, **Kaurolan Lari** eli Pitkä Lari, Kaurolan sukua. Puolisonaan hänellä oli 40-vuotias **Maria**, joka oli omaa sukuaan **Prokopjeva** Ponkalahdesta. Heidän kanssaan asui myös Larin 85-vuotias äiti **Glikerja**. Perheen kolme tytärtä ja yksi poika asuivat heidän kanssaan, ja isä elätti perheensä tukinajolla. Kaurolan talon nimi tulee **Gavril** eli **Kauro Grigorjev Lipposesta**, joka oli suvun esi-isä.

Kaurolan Larin veli, 61-vuotias **Feodor Ivanov Lipponen**, asui lähetyksillä. Hänen puolisonsa oli vuokkiniemellinen **Maria Remsu**, tuolloin 39-vuotias. Heillä oli kolme poikaa ja yksi tytär. Mielenkiintoista on, että sekä Feodor että Maria mainitaan henkikirjassa molemmat talon omistajiksi. Toimeentulo saatiin maanviljelyksellä. Myöhemmin talo tunnettiin Onton talona. **Ontto** oli Feodorin poika.

Kaurolan sukua oli naapuritalossakin, jossa asui 40-vuotias **Feodor Aleksejev Lipponen**. Vaimo oli Vuonnisesta kotoisin oleva **Irina Klimentjeva Tervonen**. Toimeentulo tuli tukinajos-

ta; myös vaimo työskenteli metsätöissä, silloin kun niitä oli tarjolla. Feodorin isä, 82-vuotias **Aleksei Gavrilov Lipponen**, asui perheen kanssa, kuten myös Feodorin ja Irinan kolme tytärtä sekä kaksi poikaa.

Laurosten talot

Laurosten talot ovat saaneet nimensä **Lavren-tei Lesosesta**.

Lauren Iivanan talossa asui 67-vuotias **Ivan (Iivana) Lavrentjev Lesonen**, vaimonsa oli Tsenasta kotoisin oleva **Darja Mäkelä**. Heidän kanssaan asuivat poika **Larion** sekä tytär **Nastasja**. Iivanan kohtalo oli surkea. Hän kulki laukkukauppiaana Suomessa, mutta joutui matkallaan pahoinpitelyn uhriksi. Hänet pieksettiin niin, että hän meni aivan sekaisin ja kuoli kotonaan.

Iivana Lesosen veli 70-vuotias **Timofei** asui naapurissa. Timofeikin harjoitti maanviljelystä. Hänen puolisonsa oli 47-vuotias **Anni Hilatantytär Perttunen** Niskajärvestä. Hänen **Irina**-sarensa oli venejärveläisen **Hovatta Lesosen** vaimona. Timofein ja Annin kanssa asui heidän vanhin poikansa **Stepan**.

Tämä lähti varhaisessa vaiheessa Suomeen laukkukaupalle, ja avioitui jo 1899 Helsingissä **Hulda Nymanin** kanssa. Talon tytär **Jevdokija** avioitui vuonna 1902 Ala-Lapukasta kotoisin olevan **Simana Lettijeivin** kanssa. Tämä muutti taloon kotivävyksi. Heillä oli yksi poika, **Ilja**.

Kyseinen talo on **Maria Lahden** o.s. **Lettije-
van** (s. 1904) synnyinkoti. Maria lähti tammi-
kuussa 1922 Suomeen sisarensa **Maura** mu-
kanaan. He tarpoivat kaksin Vuokkiniemestä
pakkasessa huonokuntoista hevostietä pitkin
ja välillä yöpyivät mökeissä. Niissä yöpyi myös
muita länteen pyrkiviä ihmisiä sekä sotilaita.
Maria ja Maura suuntasivat ensin Ala-Lapuk-
kaan, josta matka jatkui rajan yli hevoskyydillä
Suomussalmen Juntusrantaan.

Patrakein talo

Patrakei Lesosen taloa asutti 62-vuotias **Pat-
rakei Artemjev Lesonen**. Hänen vaimonsa,
58-vuotias **Akuliina** eli **Okku** oli Latvajärvestä
kotoisin. He asuivat talossaan kahden tyttären-
sä ja kahden poikansa kanssa. Isäntä oli nuo-
rempana laukkukauppias, mutta myöhemmin
Venehjärvellä hän hoiti tsasounaa, jonka avai-
met olivat vain hänellä. Talonsa hän rakensi
toiselle puolelle Ontipanlampea. Talossa toimi
1920-luvulla koulu ja siinä oli opettajana **Anna
Sirkeinen**. Kyseinen koulurakennus on Santeri
Lesosen mukaan siirretty myöhemmin Vuokki-
niemeen.

Huotarin talo

Huotari Lesosen eli tuolloin 20-vuotiaan **Feodor
Nikolajev Lesosen** talossa asui myös hänen
vaimonsa, 25-vuotias venehjärveläinen **Tatjana
Timofejeva Lesonen**. Heidän kanssaan samas-
sa talossa asuivat myös 59-vuotias äiti **Mela-
nia**, 80-vuotias isoäiti **Maria** sekä 23-vuotias sis-
sar **Jevdokija**. Lapsia heillä oli tuolloin yksi tytär
ja yksi poika. Feodor elätti perhettään myös tu-
kinajolla, kuten moni muukin kyläläinen. Talos-
sa asui myös kolmevuotiaana sokeutunut **Lau-
ren Hoto** eli 62-vuotias **Fedosia Lavrentjeva Le-
sonen**, joka oli kaukainen sukulainen Feodorille,
hän oli Lari Lesosen tyttäjä. Feodorin isä **Nikolai**

Venehjärven koulu. Koulurakennus on siirretty
Venehjärveltä Vuokkiniemeen, jossa se on yhä
kylätalon naapurissa. KUVA: SARI MAARIT KARJALAINEN, 2020

Etualalla Kontratan talo. KUVA I. K. INHA (1894),
MUSEOVIRASTO, SUOMALAIS-UGRILAINEN KUVAKOKOELMA

ja Fedosia olivat neljännet serkut. Taloon on
myös kirjattuna Vuokkiniemestä kotoisin olevat
Andrijan Kondratjev sekä **Pavel Garmujev**.

Lauren Hoto valmisti erilaisia käsitöitä, kutoi
villapaitoja ja sukkia sekä piti ajoittain myös
kauppaa. Hän osasi myös laulaa, häissä hää-
virsii ja runonkerääjä **A. Bernerille** katkelman
Aino-runoa. K. F. Karjalaiselle hän lauloi mm.
Kilpalaulannan, *Kojosenpojan kosinnan* sekä
Laivaretken ja *Kanteleen* synnyin.

Konstantein talo

Tuolloin 72-vuotiaan **Konstantei Avksentjev
Lesosen** talossa asuivat hänen 56-vuo-
tias puolisonsa **Anna** Kivijärveltä sekä

heidän kaksi tyttäntään ja yksi poikansa. Myös isännän 67-vuotias sisar **Irina** ja hänen tyttärensä **Nastasja** asuivat heidän kanssaan. Isäntä elätti perhettään maanviljelyllä.

Isännän isä **Avksentei** eli **Oksentei** oli tietäjä ja patvaska, hän sai hyvin lisätuloja patvaskan ammatistaan. Ilmeisesti hän tämän talon oli aikoinaan rakentanut ja kuolemansa jälkeen vanhin poika sen peri. Talo ei ollut rikas, elettiin vaatimatonta elämää. Oksentei viljeli maatilkkuaan ja välillä myös kävi veljensä **Onuhrien** kanssa Suomessa lampaannahan muokannassa ja turkin ompelussa, lisäksi hän kalasti ja metsästi kymmenkuntakin poroa talvessa ja oli taitava karhunkaataja.

Kuten tietäjälle sopi, oli hänen luonteensa kiihkas ja riitaa hän sai aikaan, jopa veljensä **Matin** kanssa. Kerran hän piteli veljeänsä niin kovakouraisesti, että tämä makasi sairaana jonkin aikaan. Sitten Matti meni tietäjä Hökkä-Petrin luokse ja parantui.

Talossa majoittuivat myös Keynäsjärveltä **Jakov** ja **Anna Semenov** sekä Kontokista **Emeljan Melentjev**. Jakov Semenov työskenteli tukinajossa.

Onuhrien talo

Konstantei Lesosen naapurissa asui hänen isänsä Avksentein veljen **Anufrin** poika, 36-vuotias **Jegor Anufriev Lesonen** vaimonsa **Darjan** sekä kolmen tyttärensä ja yhden poikansa kanssa. Jegor elätti perhettään maanviljelyllä. Isä Anufri eli Onuhrie oli kylän parhaimpia loitsijoita.

Ortjon talo

Ortjo Lesosen nuorin poika **Arhip Artemjev Lesonen** jäi asumaan vanhaan taloon, kun Ortjon toinen poika **Patrakei** rakensi oman talonsa. 46-vuotias Arhip asui talossa 45-vuotiaan vaimonsa **Stepanidan** sekä heidän kolmen poikansa ja kolmen tyttärensä kanssa.

Isäntä ja vanhin poika **Emeljan** olivat tukinajossa töissä. Lisäksi koko perhe viljeli maata.

Simanan talo

Lari Lipposen veli **Simana** eli **Semen Lipponen** omisti kaksi taloa Venehjärvellä. Isäntä oli 64-vuotias ja vaimonsa **Matrona** 60-vuotias, kotoisin Hökkälän talosta Venehjärveltä, Hökkä-Petrin tytär. Toisessa talossa Simana asui itse ja toisessa poikansa **Grigori** vaimonsa ja poikansa sekä Simanan neljän tyttären kanssa. Grigori kävi laukkukaupalla, ja perhe viljeli lisäksi maata.

Nikiforin talo

Simanan naapurustossa asusteli 70-vuotias **Nikifor Lavrentjev Lesonen**, 51-vuotiaan vaimonsa **Aksenjan** ja heidän yhden poikansa ja kolmen tyttärensä kanssa. Vanhin poika **Stepan** oli sotilaana ja myöhemmin myös laukkukaupiaana Suomessa. Perhe viljeli maata. Tytär **Matrona** avioitui henkikirjoitusvuonna Vuonniiseen **Fedor Stepanov Korkkosen** kanssa.

Karva Kauron mökki – Onttola

Keskuskylän viimeisimpiä taloja Ponkalahten suuntaan oli **Karva Kauron** mökki, entiseltä nimeltään Onttola. Mökki sijaitsi mahdollisesti lähellä Ontipanlampea. Karva Kauro oli kotoisin Venehjärveltä, mutta hän muutti myöhemmin ja rakensi talon metsään lähelle Ponkalahtea. Kesäisin Onttola toimi kisapirttinä. Onttolassa asui 62-vuotias **Gavril Antonov Lipponen** yhdessä 64-vuotiaan vaimonsa **Jevdokijan** ja vanhimman poikansa **Maksim**, tämän vaimon ja heidän kuuden lapsensa kera.

Kauro oli kulkenut nuorempana laukkukaupalla Suomessa. Maksim-poika eli **Matti Lipponen** kulki laukkukaupalla lähinnä Pudasjärven alueella ja muutti myöhemmin Suomeen. Tytär **Fekla** oli tunnettu itkijä Venehjärvellä. Karva Kauron pojan **livanan** tyttärentytär oli **Vivi Marttinen**, joka naimisiin mentyään tunnettiin nimellä **Vuoristo**. Hänen poikansa **Sakari Vuoristo** oli pitkäaikainen *Karjalan Heim*ön päätoimittaja.

Samuli Paulaharju on laulattanut Kauroa vuonna 1915.

Helmenpyytäjä nostaa kouralla simpukoita. KUVA: I. K. INHA 1894/MUSEOVIRASTO, SUOMALAIS-UGRILAINEN KUVAKOKOELMA

VENEHJÄRVEN HUUTTORIT

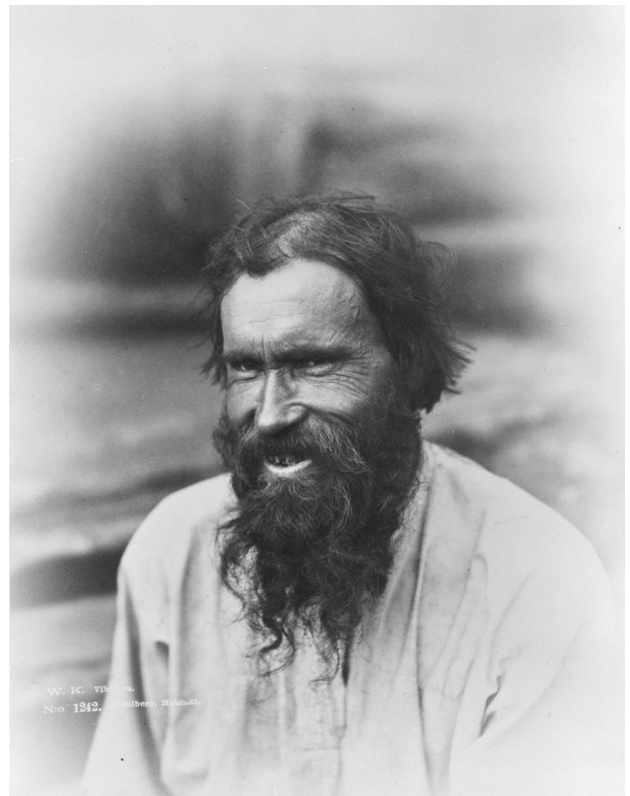
Keskuskylän ulkopuolella sijaitsevia asujaimistoja kutsuttiin huuttoreiksi. Venehjärvellä oli aikoinaan kolme huuttoria, Suolahti, Lapukka ja Venehkoski, joissa taloja oli yhteensä viisi. Suolahden huuttoriin oli matkaa kolmen virstan verran. Siellä oli kaksi taloa ja asukkaita yhteensä 13 henkeä.

Lapukassa on kaksi järveä, Ylä- ja Ala-Lapukka. Ylä-Lapukan asutus kuului Venehjärveen ja Ala-Lapukan Latvajärveen. Siellä oli 1890-luvulla kaksi taloa ja yhteensä yhdeksän asukasta.

Kolmas huuttori, Venehkoski, tunnetaan nykyisin Niskalana. Siellä oli vain yksi ainoa talo ja asukkaita siinä yhteensä 15. Tämä on **Mari Kyyrösen** o.s. **Lesosen** synnyinkoti. Mari Kyyrösen oli **Pertti Virtarannan** tunnettu kielenopas, jota Virtaranta paljon tallensi.

Suolahden Ontipan talo

Talo sijaitsi noin kilometrin päässä Niskalan (Venehkosken) talosta. Talo oli hyvin köyhä. Talossa asui **Suolahden Ontippa** eli 49-vuoti-

Suolahden Ontippa eli Antip Ivanov Lesonen
I. K. Inhan kuvaamana kesällä 1894.

KUVA: MUSEOVIRASTO, SUOMALAIS-UGRILAINEN KUVAKOKOELMA

as **Antip Ignatiev Lesonen**, 40-vuotiaan toisen vaimonsa **Jevdokijan** ja neljän tyttärensä sekä kahden poikansa kanssa. Lapsista kolme tyttöä ja pojat olivat syntyneet Ontipan ensimmäiselle vaimolle ja nuorin tytär **Jevdokija** toiselle. Ontippa oli ulkoiselta olemukseltaan tumma, takkutukkainen. Hän elätti perhettään tukinajolla, kalastuksella, maanviljelyllä ja helmenpyynnillä. Liikenevän kalansaaliin hän möi Vuokkiniemeen, kävi Niskalassa kaivamassa ojaa ja raivaamassa soita.

Puhdetöinänsä hän valmisti erilaisia puuasutuksia, kuten korvoja. Kesäisin hän oli paljon Lapukassa Raatajalammen kalasaunalla. Ontippa opetti Mari Kyyröselle hampaan kivistyksen poiston.

Prokon talo

Suolahdessa asui myös edellä mainitun Ontipan veli, 37-vuotias **Prokopij Ignatiev Lesonen** 40-vuotiaan vaimonsa **Jekaterinan** sekä kahden tyttärensä ja poikansa kanssa. Perhe viljeli maata ja isäntä kävi myös tukinajossa. Heillä oli poika **Petr**, häntä kutsuttiin **Prokon Petriksi**. Petri siirsi talon Venehjärven keskuskylään Pajaniemeen, hän oli ammatiltaan seppä.

Siitarin talo

Lapukassa oli **Siitari Lesosen** talo, isäntänänsä 78-vuotias **Isidor Ignatiev Lesonen**, Suolahden talonisäntien veli. Hän asusteli talossaan 70-vuotiaan vaimonsa, Latvajärveltä kotoisin olleen **Matronan** ja heidän kahden tyttärensä kanssa. Tytär **Matron** mainitaan olevan Kajaanissa Suomessa. Perhe elätti itsensä maanviljelyksellä.

Siitarin isänisän **livanan** kerrotaan muuttaneen Venehjärveltä Suolahteen, kun hän oli karannut sotapalveluksesta ja viranomaiset olivat hänet sinne määränneet.

Lapukan Paavon talo

Toisessa Lapukan talossa asui 67-vuotias leskimäntä **Matrena Semenova Lipponen**. Hä-

nellä oli kasakkana Suomussalmen Kiannalta kotoisin oleva 41-vuotias **Paavo Paavonpoika Moilanen** perheineen. 52-vuotias **Liisa**-vaimo ja tytär **Kaisa-Liisa** sekä poika **Ilkka** asuivat samassa talossa. Asukkaat elivät maanviljelyksellä, kasvattivat ruista ja sikoja, mikä oli täysin ainutlaatuista Karjalassa. He välittivät myös karjalaisten keräämiä turkiksia rajan yli suomalaiskauppiaille. He olivat hyvin äveriäitä. Vaurastumiseen saattoi vaikuttaa se, että isäntä oli koko tienoon ainoa viinankeittäjä.

Taloon syntyi lisää lapsia: Liisa ja Paavo Moilasan poika **Paavo Reetrikki** syntyi vuonna 1882, ja häntä kutsuttiin myöhemmin **Lapukan Paavoksi**. Tämä Paavo avioitui venehjärveläisen tietäjän ja patvaskan Oksentei Lesosen tyttären **Varvaran** kanssa. Heillä oli poika **Viktor**, joka tunnettiin taitavana tarkka-ampujana ja seppänä.

Niskala

Venehkoskessa sijainneen talon omisti kaksi veljestä, 70-vuotias **Fedot Artemejev Lesonen** eli **Hovatta** ja hänen 49-vuotias veljensä **Jefim** eli **Jehhimä**. Talossa asuivat veljesten kanssa Hovatan puoliso, 64-vuotias **Jevdokija** eli **Outi**, Venehjärven Hökkä-Petrin tytär, kolmen poikansa kanssa. Lisäksi talossa asuivat vanhimman pojan **Iljan** vaimo **Paraskovja** (kutsuttiin myös Paraskevaksi) sekä heidän kaksi poikaansa ja tytär. Samassa talossa asuivat myös Jehhimän vaimo, latvajärveläinen 41-vuotias **Anna** sekä Jehhimän ja Annan kaksi tytärtä ja kaksi poikaa. Hovatta elätti perheensä maanviljelyllä ja tukinajolla, samoin kuin pojat Ilja ja **Ivan**.

Hovatta muutti 1860-luvulla Niskalankosken (Venehkosken) rannalle raivaamalleen tilalle, joka nimettiin Niskalaksi. Myös muuta työtä oli kuokkimassa peltoja, raivaamassa soita pelloiksi ja kaivamassa oja. Suurina hallavuosina pakkaneen pani koko viljan, ja niin perheen piti lähteä mierolle Siisnaan ja Suikujärvelle. Keväällä he palasivat takaisin kotiinsa. Asuintiloina oli kaksi suurta pirttiä ja useita kammareita.

Myös Jehhimä-veli muutti poikamielenä Venehkoskeen. Hänellä oli peritty

pelto-osa Venehjärvessä, jota hän viljeli. Jehhimä avioitui 1877. Pitkään asuivat kaikki saman katon alla perheineen. 1900-luvun alkuvuosina talossa laskettiin asuvan jopa 23 henkeä. Jehhimä muutti suon taakse Nokanahoon, jonne rakensi perheelleen uuden pirtin.

Niskala paloi vuonna 1910, sillä pikkulapset olivat tulipäreen kanssa sarajalla, ja siitä oli palo syttynyt. Niskalaa ei enää rakennettu uudestaan, vaan Hovatan pojat rakensivat itselleen omat pienemmät pirtit.

LÄHTEET

*Karjalainen, Sari Maarit (2023).
Lesonen sukutietokanta.*

*Kuronen, Aatu; Marttinen, Iivo; Lesonen, Petri;
Virtaranta, Helmi (1975) Vienan runonlaulajia ja
tietäjiä. Castrenianumin toimitteita 12,
Suomalais-Ugrilainen Seura.*

*Lahti Laina, Kotikyläni kaunis Venehjärvi.
Karjalan Heimo 7–8/1990.*

*Lahti, Laina. Usein mie kävin ativoissakin.
Karjalan Heimo 3–4/1994.*

*Lahti Maria, Vanha Viena Muistele.
Karjalan Heimo 9–10/1987.*

*Lesonen Raija, Vanha Viena Muistele.
Karjalan Heimo 5–6/1989.*

*Paajaste, Kai (toim.) (2006) Tupenkolahuttajien
mailla, Vuokkiniemi-Seura ry.*

*Paulaharju, Samuli (1924). Syntymä,
lapsuus ja kuolema. WSOY.*

*Perttu, Pekka (1979). Väinämöisen
venehen jälki. Karjala.*

*Pöllä, Matti (2001): Vienankarjalainen
perhelaitos 1600–1900. SKS.*

*Rugojev, Jaakko. Alajärven miehiä ajan
myllerryksessä. Carelia n:o 11/1990.*

*Sukututkija Raija Lesosen tiedot
Venehjärven taloista.*

**Sorokkapäinen Moarie, Iljan vaimo
Venehjärvessä 1894. Kuvassa on Ilja Lesosen
(s. 1864 Venehjärven Niskala) vaimo Paraskeva
Kontratantytär Lesonen (s.n. 1868 Kivijärvi,
k. 1903 Venehjärven Niskala) KUVA: I. K. INHA**

*Suomen Kansan Vanhat Runot I. Vienan
läänin runot 4. Julkaissut A. R. Niemi, Helsinki
1921. SKS.*

*Venehjärven henkikirjat vuodelta 1897,
sivut 238–310.*

*Virtaranta, Pertti (1993) Kynällä kylmällä
– kädellä lämpimällä. SKS.*

*Virtaranta, Pertti (1978) Vienan kylä
kiertämässä. Kirjayhtymä.*

*Vuoristo, Sakari (1992) Iivo Marttinen:
Vuokkiniemen kansanperinteen suurkerääjä.
SKS.*

*Vuoristo, Vivi. Kuulen taattojen tarinan
sukupolvien suuresta työstä.
Karjalan Heimo 1–2/1975.*

*Väinö Kaukosen kirjekokoelmat
SKS:ssä 304. Latvajärvi.*